

ELATH: KAYA OYUKLARI VE KİLİSE KALINTILARI

"Bir yanda dingin ve huzur verici bir tepenin yamacında kiliselerin kalıntıları, öbür yanda eski ve sıkıntılı dönemlerin sessiz tanıkları ve belgeleri olarak, doğayla iç içe varlıklarını sürdüren bir kaya oyukları silsilesidir ELATH...."

Etimolojik yönden "**elath**" Süryanice kökenli bir ad.

İnlemek, ağıt yakmak, dövünerek ağlamak anlamına gelen "**elo**" kelimesinden türeme. Herhangi bir nedenden ötürü, üçüncü -dişil, tekil- şahsın, inledi, ağıt yaktı anlamını vurgulamak için Süryanice dilbilgisi kurallarına göre, fiil çekiminde "**elath**" denilir. Zamanında burada yaşanan büyük bir figan nedeniyle bu ismi almış olabileceği güçlü bir olasılıktır. Zaten daha sonra, burada bir katliam yaşandığını öğreniyoruz.

Kültür Bakanlığından **Elath**'da araştırma yapan bir grubu Mor Gabriel Manastırına getiren Derizbin (Acırlı) Belediye Başkanı Sayın Hüsnü Ceylan'dan duymuştuk bu tarihi beldenin ismini. Kiliselerden, mağaralardan, tarihi kalıntılardan bol keseden övgülerle bahsetmişti.

Israrlı ama samimi daveti üzerine, Turabdin dostlarından iki arkadaşıyla birlikte, bağ bozumu güzünde **Elath**'ı görmek üzere, Derizbin beldesindeydik. Belediye binasının temizliği daha ilk girişte dikkatimizi çekmeye yetti. Belediye başkanının hazır olmamasına karşın, yardımcısı tarafından sıcak bir samimiyetle karşılandık. Çaylarımızı yudumladıktan sonra, Derizbin'deki Aziz Mor Zbino'nu manastırının kalıntıları da dahil, yontma taşlardan yapılmış evlerin gizemi arasında beldenin içinde bir tur attık. Derizbinlilerin sıcak yaklaşımı nedeniyle hiçbir yabancılik hissetmedik. Süryani olduğumuzun anlaşılması, o ihtiyar amcaların bize dönük yakınlık ve sempatilerini daha çok arttırıyordu. Midyatlı Süryani ustaların kilise kalıntıları üzerinde 1963'te inşa ettiği büyük caminin avlusunda gördüğümüz eski ve otantik taşlar, bizi tarihin derinliklerine götürüyordu. Cami avlusundaki ihtiyar amca, eski kilisenin bir mihrabı olan ve "**hücre**" diye çağırdıkları bir yeri işaret ederek "**burada Süryanice kitabeler vardı**". Kitabesi görünmeyen bu taş, yeni yapılan minarede eskiliğini korumaktadır.

Daha sonra, "**cib il bi'a**" dedikleri kilise kuyusunu, Bahde kuyusunu, Layt (Süryanicede yok anlamında) kuyusunu gördük. Tafo, vata tarlalarıyla birlikte, Süryani kültürünün bir uzantısı olan "**hatra**" mağarasının da varlığından haberdar olduk.

Yanımızdaki Derizbin'in belediye personelleriyle birlikte, Elath'a doğru yol aldık. Çok değil on dakika sonra, Elath'taki ilk mağaradaydık. Midyat'tan Mardin'e giderken, yolun hemen solundaki tepenin -ağaçlı- yamacında, Derizbin'in güneybatısında kalıyor. Dikkat edilmezse, hiç fark edilmez. Adeta bir yeraltı beldesi gibi, geçmiş uygarlığın canlı bir tanığı. Ürgüp ve Göreme dolaylarındaki **Derinkuyu**'yu çağrıştıran, büyük ustalıklarla kayalarda oyulmuş bir yerleşim birimi.

Buralarda kimlerin yaşadığını soruyoruz yanımızdaki ihtiyar amcaya. Hiç tereddüt etmeden Nisraniler "**Hıristiyanlar**" diye yanıtlıyor. İsmi soruyoruz. Yusuf Alp -min bayt Zayto- diye cevap veriyor. Beth Zayto familyasından olan bu ihtiyar Mihalmi, Midyatlı ve Kafrolu Süryani akrabalarını soruyor, onlarla geçen günlerini bir yarenlik havası içinde uzun uzun anlatmaya çalışıyor. Aslen Süryani olduklarını ve daha sonra Müslümanlaştıklarının altını çizerek, Mihalmililer hakkındaki tarihi bilgimizin pekişmesine ve doğrulanmasına bir anlamda katkı sağlamış oluyor.

Tepenin doruğuna ulaşana kadar, bir kilise kalıntısından diğerine, bir kaya oyuğundan öbürüne götürüyor bizi yaşlı Yusuf Bezayto ELATH'ın viranelerinde.

Bir yanda dingin ve huzur verici bir tepenin yamacında kiliselerin kalıntıları, öbür yanda eski ve sıkıntılı dönemlerin sessiz tanıkları ve belgeleri olarak doğayla iç içe varlığını sürdüren kaya oyukları silsilesinden, tarih ile doğanın göz alıcı uyumuna tanık olmak, insana doyumsuz bir an yaşıyor. Zorluklara katlanarak oyukların içine daldığımızda, ilk etapta kendinizi modern bir evde zannedersiniz. Ancak derin derin düşünüp taşındığınızda, içinde bulunduğunuz o oyuğun büyümlü havası, sizi alabildiğince etkiliyor. Bir anlık da olsa sizi, yontma taş devrine, paleolitik döneme götürebilecek kadar, içinizde büyük bir çağrışım, etkili bir izlenim bırakır.

Yıkılan kiliselerin otantik ve güzel taşlarından örülü o bağ duvarlarının bir dili olsa da, geçmişi anlatabilse. Süryani yapıtlarının sararmaya yüz tutmuş sayfalarında gerçeklerin aydınlanması bakımından, kim bilir daha neler öğrenecektik neler?

Günün son ışınları Elath'ın üzerine savrulurken, büyük mü büyük, kocaman meşe ağaçlarının gölgelerinde, bu tarihi yerin görkemli silueti görünür gibiydi. Eski kültürün yeni bir sentezi olarak, mezarların bulunduğu alandaki ağaçların altında burada dinsel içerikli ziyaretler ve geleneksel piknikler yapılmaktadır. Civar köylerden -yılda bir- buraya çok insan toplandığını öğrenerek, Derizbin'in güneybatısında kalan Elath'tan ayrılmak üzere arabamıza biniyoruz.

Elath'tan ayrılırken, o kalıntıların hüznü, sessizliği ve taş yığınlarının altında kalan tarihi, bizi en hassas yerimizden vurarak, "**gelin, bir gün daha erken gelin, size göstereceğim daha çok kalıntı ve kiliseler var**" diyen Yusuf Bezayto amcanın sesi hala kulaklarımızda yankılanmaktadır.

Gözlemlediğimiz kadarıyla, Türkiye'nin sınırları içinde bulunan birçok tarihi yer gibi, Elath da, önemli arkeolojik araştırma alanlarından biridir. Bu eski yerleşimin yerini, sırlarını gün ışığına çıkarabilmek bakımından yapılacak bilimsel araştırmalar oldukça büyük önem taşımakta. İşte, belki de o zaman sis bürümüş Süryani tarihinin önemli sayfalarından biri açılmış olacak.

Elath'da dahil olmak üzere, yöredeki diğer tarihi eserlerin korunması için, Kültür Bakanlığı araştırma grubunun, Unesco nezdindeki girişimlerin desteklenmesi için bizden yardım talebinde bulunması, yörenin tarihsel önemini, çarpıcı bir yoğunlukta tekrar gözler önüne sermektedir.

Malfono Yusuf Beğtaş

Not: Gezi-izlenim tarzındaki bu yazıyı 1996 yılında Mor Gabriel Manastırında iken yazmıştım.

Elath, arkeolojik çalışmalar için hala değerli anlamlar taşımaktadır. Mardin-Midyat'ın turistik güzergâhına zenginlik katabilecek bir ören yeri.